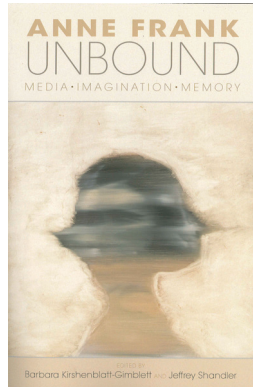

Gezien, gehoord, gelezen

Barbara Kirshenblatt-Gimblett & Jeffrey Shandler

Anne Frank Unbound. Media. Imagination. Memory

Bloomington-Indianapolis (Indiana University Press), 2012, 434 p., pb. €26, ebook €20, ill., ISBN 978 0 253 00661 5

Een van de eerste omvangrijke wetenschappelijke studies over de Holocaust kwam weliswaar uit de Verenigde Staten, *The Destruction of the European Jews* van Hilberg uit 1960, maar dat bleef lang een eenling. Pas vanaf de jaren '80 zie je in de Verenigde Staten een toenemende belangstelling voor de Holocaust, die haar weerslag krijgt in de wetenschap en de populaire cultuur. Het twintig jaar geleden geopende prestigieuze United States Holocaust Memorial Museum in Washington en het even oude SCHINDLER'S LIST van Spielberg zijn voorbeelden van de laatste categorie.

De link met Europa, daar waar de Holocaust had plaatsgevonden, was er vooral via de Joodse overlevenden, die zich in de Verenigde Staten hadden gevestigd. De belangstelling voor *Het Dagboek van Anne Frank*, dat mede dankzij een Amerikaanse toneelbewerking in 1956 steeds populairder werd, is vooral door pedagogen bestudeerd. Hoe kon je 'de boodschap van Anne Frank' in de klas gebruiken, was de hamvraag.

De afstand tussen het klaslokaal en de vernietigingskampen bleef natuurlijk immens en eigenlijk onoverbrugbaar. Later werd de populariteit van het dagboek gebruikt in de algemene discussie rond de popularisering én trivialisering van de Holocaust. Toen in 1989 de Engelse vertaling van *De Dagboeken van Anne Frank* van het RIOD verscheen, leek de weg open naar nieuwe onderzoeksvragen. Het aantal artikelen en boeken over Anne Frank nam gestaag toe en het wordt intussen zelfs moeilijk het allemaal goed bij te houden.

Anne Frank Unbound is de neerslag van een aantal colloquia in de Verenigde Staten, waarbij nagegaan werd hoe haar dagboekantekeningen op zeer verschillende manieren een rol gespeeld hebben in de naoorlogse maatschappij. De categorieën *mediating*, *remembering*, *imagining* en *contesting* zijn over twaalf hoofdstukken verdeeld. Zoals het met congresbundels vaak gaat, zijn de artikelen niet van dezelfde kwaliteit, maar *Anne Frank Unbound* geeft een interessant overzicht.

De eerste hoofdstukken over de totstandkoming van het dagboek en het toneelstuk geven niet veel nieuws, maar wel het hoofdstuk over Anne Frank films. Zo'n twintig jaar geleden waren dat er een handvol, te beginnen bij de eerste George Stevens-MGM productie uit 1959. Het aantal Anne Frank Tribute Videos op You Tube is nauwelijks meer te volgen, maar de auteur Leshu Torchin doet een dappere poging.

De opvoering van het toneelstuk in 1956 maakte in Duitsland veel los, vooral bij jongeren, die en masse naar Bergen-Belsen trokken om bloemen te leggen bij de naamloze graven; niet Auschwitz, maar Bergen-Belsen was toen het symbool. Hoewel Anne Frank en haar gezin niet in het communistische antifascistische kader

passen – immers niet tegen de nazi's vchten – werd ze toch in de DDR ingelijfd. Henri Lustiger Thaler en Wilfried Wiedemann schrijven over Duitsland, zoals Ilana Abramovitch uitlegt dat het klassikaal lezen van Anne's *Dagboek* in de Verenigde Staten een uitdaging is. Het is vanzelfsprekend erg moeilijk de afstand tussen een high school class en gaskamers van Auschwitz te overbruggen.

Hoewel tekstanalyse het analyseren van een tekst betreft, gaat Liora Gubkin in haar bijdrage van bijna twintig pagina's in op het inhoudelijke feit dat Anne het Loofhuttenfeest nooit noemt. Dit is een belangrijke Joodse feestdag, waarin de bevrijding van de Egyptische slavernij wordt gevierd. Gelukkig weten Amerikaanse Joden Anne als een *mystery guest* het Loofhuttenfeest binnen te halen. Sara Horowitz stelt dat de 'literary afterlives' van Anne Frank zeer groot zijn, terwijl je mijns inziens beter van het omgekeerde kunt spreken; zó veel is er niet – of je moet alle gedichten van teenagers meetellen. Ook de verschillende kinderdagboeken uit oorlogsgebieden worden direct met Anne Franks werk vergeleken.

In de kelders van het Anne Frank Huis staan verschillende 'kunstwerken' met Anne als onderwerp, die vaak ongevraagd zijn opgestuurd. Het merendeel verdient helaas in de kelder te blijven. Daniel Belasco gaat in op een aantal kunstuitingen rond Anne Frank, die wel degelijk de moeite van het exposeren waard zijn. Vooral de iconische foto's van Anne worden hiervoor gebruikt en zelfs teksten uit de wetenschappelijke NIOD-editie, zoals bijvoorbeeld de projecten van Ellen Rothenberg. Ook componisten hebben zich op Anne gestort en Judah Cohen geeft er enige voorbeelden van en inventariseert in een appendix bijna honderd muziekstukken. Of dit een 'vibrant musical landscape' is, waag ik te betwijfelen, want het zijn erg veel gelegenheidswerkjes, opdrachten, die bijna allemaal 'For Anne' of gewoon 'Anne' heten. In Sally Charnows artikel over de wetenschappelijke benadering van het

dagboek staat niets nieuws, maar het is een handzaam overzicht. Wel wreekt zich hier een bijna onoplosbaar probleem. In de Engelse vertaling van *De Dagboeken van Anne Frank* is geen verschil te zien tussen Annes vroege, vaak nog onvolwassen schrijfstijl, inclusief taalfouten uit 1942-1943, en haar veel volwassener tweede versie uit 1944. Natuurlijk is dat onvermijdelijk, want hoe vertaal je taalfouten en taalvergissingen, maar de Engelstalige lezer kan de vooruitgang én verandering in haar stijl dus niet volgen. In een editor's note is dat weliswaar uitgelegd, maar die wordt door de lezer meestal overgeslagen. Elke opmerking over haar prachtige schrijfstijl moet dus met een flinke korrel zout worden gelezen.

'Anne Frank on Crank: Comic Anxieties' van Edward Portnoy is het leukste en origineelste hoofdstuk, vol foute grappen en cartoons over en rond Anne Frank. Zwarte humor, die natuurlijk niet door iedereen wordt gewaardeerd. De epiloog van Kirschenblatt-Gimblett gaat vooral over de kastanjeboom en ook hier valt weer op hoe serieus alles wordt benaderd, wat voor het grootste deel van deze hele bundel geldt. Dat er een hoop hysterie rond de omgevallen kastanjeboom ontstaat of dat een hoop 'Anne Frank-cantates' het zonder de naam Anne Frank nooit gehaald zouden hebben, zul je in *Anne Frank Unbound* niet lezen. Ze is voor de auteurs weliswaar geen heilige, maar er wordt wel heel voorzichtig met haar geestelijke erfenis omgegaan – veel te voorzichtig.

David Barnouw